

אבות נזיקין

יוחאי רוזנבאום

אבות נזיקין ישנם ארבעה,
שור ובור מבעה ובערה.

הגמרא שאלה לגבי תולדותיהן,
האם דינן כיוצא בהן ?
תולדותיהן כיוצא בהן - באבות מלאכות,
אך לא כך הדין באבות הטומאות.
ורב פפא מכריע בנזיקין תולדותיהן -
יש כיוצא, ויש לאו כיוצא בהן.
אך קשה למצוא את אותה הדוגמא,
שבה התולדה לאב אינה דומה...
חצי נזק צרורות ! תולדה של רגל:
אם עגל הזיק - משלם חצי עגל.

מהו מבעה נחלקו בבבל,
רב אמר - אדם, ושן - אמר שמואל.
כי 'שור' לפי רב - כולל כל אבריו,
אך לשמואל 'שור' זה רגל,
ו'מבעה' זה לשיניו.
וכך "לא הרי" מתפרש במשנה:
לשמואל ההבדל בין רגלה לשינה -
שיש חומרא ברגל - מצוי ההיזק,

ושן גם חמורה - כי נהנית מהעסק...
ולרב יש חומרא בשור מאדם,
שמשלם את הכופר - אם שפך דם.
והחומרא באדם יותר מהשוורים,
שאם הזיק - חייב בארבעה דברים.

ד' השומרים, ה' של החובל,
וארבעה של המשנה,
אלו הם שלושה עשר אבות,
שר' אושעיא מנה.
והתנא של משנתנו, לא שנה אותם,
ענין זה מתפרש לאמוראים במחלוקתם:
לשמואל המשנה, על נזקי גופו לא דברה,
אלא רק - על בור, על אש ועל פרה,
ורב סובר, שהמשנה כללה את כולם,
כי מבעה זה אדם, וכל מילי דאדם.
ר' חייא מוסיף לרשימה, עוד י"א מזיקים,
וסך הכל הוא מונה, כ"ד אבות נזיקין,
ומהי הסיבה שרבי אושעיא לא מנה,
את האבות שר' חייא שנה ?
כי ר' אושעיא - מה לעשות...
לא עסק בענייני קנסות.
המשנה שלנו אמרה 'אבות',
כי ראינו שיש הרבה תולדות.
אך לר' אושעיא ולר' חייא,
אבות למה נכתב ?
כי כולם כאבות - לשלם ממיטב.

לשנות את כל האבות, התנא היה חייב,
כי יש הבדל עקרוני בין אב לאב,
ולמרות דברי רבא, שמספיק בור ועוד אחד,
יש לשנות כל אחד בשביל דינו המיוחד:
קרן - לחלק בין מועדת לתמה,
שן ורגל - לפטרן ברשות הרבים,
בור - לפטור כלים שנפלו שמה,
ולר' יהודה - לפטור בו אנשים.
אדם - לחייבו בארבעה דברים,
אש - להוציא חיוב טמון מעליו,
ולר' יהודה שסובר שעל טמון חייבים -
להביא ליחכה נירו, וסכסכה אבניו.

למה תנא משנתינו כיון,
שאמר "הצד השווה שבהן" ?
הגמרא מביאה תשובות ארבע,
שאומרות - התנא דין מסוים ריבה:
לפי אביי - אבנו סכינו ומשאו
שבראש גגו הונחו,
ונפלו ברוח מצויה, והזיקו לאחר שצנחו.
ולרבא "הצד השווה" למה ?
לאתוויי בור המתגלגל
ברגלי אדם ובהמה.
לרב אדא בר אהבה - כל אלו שאמרו
פותרין ביבותיהם,
אף-על-פי שברשות - חייבים לשלם.
ולרבינא - נתנו לו זמן לסתור הכותל,
ולקוץ האילן,
אם עבר הזמו והפקירן - חייב על היזקן.

"חב המזיק" - ולמה לא "חייב" ?
כי זה תנא ירושלמי, ובלשון קלה כתב . . .

שהתנא אומר שמשלם ממיטב,
למה בדיוק מתכוון בדבריו ?
ר' ישמעאל - מהמיטב של הניזק - סובר,
כי הוא לומד "מיטב שדהו",
מ - "וביער בשדה אחר".

ורבי עקיבא: "מיטב שדהו ומיטב כרמו" -
מהפשט נראה, שמשלם מהמיטב של עצמו.
ורבי עקיבא מוסיף בדבריו,
שגם בהקדש משלם מהמיטב,
ובאיזה מקרה זה יכול להיות ?
שור של הקדש שנוגח בידי שור של הדיוט.
אך "שור רעהו" - ולא של הקדש !
לימוד זה, הוא לרבי עקיבא למוקש . . .
וכמובן יש תשובה לבעיה:
רבי עקיבא סובר
כרבי שמעון בן מנסיא.

אם כן, למדנו עכשיו,
שהמזיק צריך לשלם מהמיטב,
ועל זה אומר אביי לרבא: 'אני לא מבין',
'הרי כתוב "ישיב" - לרבות אפילו סובין !'
ורבא עונה, שיכול לשלם אפילו סובין,
אך בתנאי, שיתן את הכי משובחין.
אך תירוץ זה - קצת חלש הוא,
שכן כתוב: "מיטב שדהו".
עת חזרו מביתו של רב,
רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עונין,
בשדה חייבים לשלם ממיטב,
אך במטלטלים - אפשר גם סובין.

רַב שמואל בר רב מאקרוניא,
שאל את רבי אבא:
לרבי ישמעאל - ברור שהתשלום
מהמיטב של הניזק בא,
אך לרבי עקיבא, שאמר
ממיטב שדות המזיק, ישולם,
האם שמין בשלו? או ששמין בשל עולם?
ועונה רבי אבא תירוץ מושלם:
התורה אמרה "מיטב שדהו" -
ואת אמרת בשל עולם!?

לסיכום, ארבעת אבות נזיקים,
שונים בתכונותיהם, ובחלק מהדינים,
אך צד שווה יש בכל אב:
דרכו להזיק,
שמירתו עליך,
ומשלם מהמיטב.